

Данильчик О. В.

студентка 5-го курсу судово-адміністративного факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

Аналіз виникнення і становлення правової допомоги дозволяє стверджувати, що в Україні інституціоналізація правової допомоги починається з прийняття Конституції України 1996 року. Саме після цього розробляється Концепція формування системи безоплатної правової допомоги в Україні і Закон України «Про безоплатну правову допомогу» (Про безоплатну правову допомогу: Закон України від 2 червня 2011 року № 5290-VI // Відомості Верховної Ради України. — 2011. — № 51. — Ст. 577), що упорядковують суспільні відносини у сфері надання та отримання правової допомоги, розробляється структура інституту правової допомоги тощо. Усе це дає підстави для теоретичного узагальнення вже існуючого законодавства у сфері надання правової допомоги і розробки чітко структурованих міжгалузевих положень.

Питання, пов'язані з інститутом правової допомоги, неодноразово були предметом дослідження науковців і практиків. Розглядалися різні аспекти забезпечення права на правову допомогу, проте питання упорядкування суспільних відносин у норми права до цього часу є не достатньо висвітленими. Саме тому досить важливими залишаються дослідження шляхів перетворення суспільних відносин з надання й отримання правової допомоги в загально-правовий інститут в Україні.

Конституційними нормами визначено: 1) Україна є соціальна держава (ст. 1); 2) права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави (ст. 3). Україна як соціальна держава визнає людину найвищою соціальною цінністю, розподіляє суспільне багатство згідно з принципом соціальної справедливості й піклується про зміцнення громадянської злагоди в суспільстві. Основними завданнями соціальної держави є створення умов для реалізації соціальних, культурних та економічних прав людини, сприяння самостійності й відповідальності кожної особи за свої дії, надання соціальної допомоги тим громадянам, які з незалежних від них обставин не можуть забезпечити достатній рівень життя для себе і своєї сім'ї. Соціальна спрямованість діяльності держави визначає її обов'язок створення ефективного механізму реалізації конституційних прав усіма громадянами, особливо соціально вразливим групам суспільства.

Саме для забезпечення цих положень у Конституції України закріплено: «Кожен має право на правову допомогу. У випадках, передбачених законом, ця допомога надається безоплатно. Кожен є вільним у виборі захисника своїх прав. Для забезпечення права на захист від обвинувачення та надання правової допомоги при вирішенні справ у судах та інших державних органах в Україні діє адвокатура». Дотепер відсутні комплексні загально-правові теоретичні дослідження щодо змісту права на правову допомогу. Інститут правової

допомоги помилково порівнюють з інститутом адвокатури або мають на увазі лише питання надання безоплатної правової допомоги чи розглядаються лише окремі аспекти реалізації права на правову допомогу в межах відповідних галузей права або окремими суб'єктами, або розкривається закордонний досвід правового регулювання надання правової (юридичної) допомоги.

Аналіз вітчизняного й іноземного законодавства, юридичної літератури дозволяє виділити такі концепції реалізації права на правову допомогу:

Правова допомога реалізується лише в межах різного виду судочинства: а) тільки адвокатами; б) адвокатами й іншими фахівцями; в) будь-якою особою, за вибором людини.

Правова допомога реалізується в усіх сферах правового життя: а) тільки адвокатами; б) адвокатами й іншими фахівцями; в) будь-якою особою, за вибором людини (Омельченко Т. В. Інституціалізація правової допомоги в Україні / Т. В. Омельченко // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. — Серия «Юридические науки». — Том 25 (64). — 2012. — № 2. — С. 91).

Найбільш привабливою для людини є така концепція, коли отримання правової допомоги гарантується в усіх сферах правового життя, коли разом з професійними суб'єктами — адвокатами, правову допомогу надають і інші суб'єкти. Але в будь-якому випадку гарантування такого права — це обов'язок держави, відтак повинні бути передбачені випадки коли правова допомога надається лише професійними суб'єктами, у тому числі за рахунок Державного бюджету безоплатно для людини. Саме такий шлях обраний Україною.

Сучасним завданням законодавця є наповнення змістом права на правову допомогу в усіх сферах суспільного життя і, в першу чергу, у сфері кримінального судочинства. Лише наявності закону про захист цього права недостатньо, необхідні правові механізми його реалізації, коли людина могла б скористатися правовою допомогою при нагальній потребі. Слід погодитися з О. Д. Святоцьким, В. В. Медведчуком, що «головне не в проголошенні самого права, а в його змісті та правовому механізмі забезпечення і здійснення» (Святоцький О. Д., Адвокатура: історія і сучасність / О. Д. Святоцький, В. В. Медведчук. — К., 1997. — С. 75–79.). Як справедливо зазначає О. Ф. Скакун, проголошення будь-якого права людини, навіть закріпленого відповідними актами держави й його органів, не має значення (ніщо) без реальних гарантій його здійснення (Скакун О. Ф. Теория государства и права / О. Ф. Скакун. — Х.: Консум; Университет внутренних дел, 2000. — С. 202.).

Визначну роль у розвитку правової допомоги мають університетські юридичні клініки. Основною функціонування юридичних клінік є синтез інтересів: громадяни, що потребують правової допомоги та не можуть оплатити послуги адвоката, готові звернутися за порадою до студента, аспіранта чи молодого викладача — кваліфікованих правознавців.

Існує об'єктивна необхідність включення юридичних клінік при вищих навчальних закладах України юридичного профілю до системи надання безоплатної правової допомоги та доцільності прийняття відповідних змін до Закону України «Про безоплатну правову допомогу» від 02.06.2011 р., що стане великим кроком з наближення законодавства України щодо правової допомоги до світових стандартів.